

Klotter och skadegörelse

- Metoder och tekniker som förebygger klotter och skadegörelse i offentliga miljöer

Graffiti and vandalism

- Methods and techniques to prevent graffiti and vandalism in public places

Maria Gunnarsson

Klotter och skadegörelse – Metoder och tekniker som förebygger klotter och skadegörelse i offentliga miljöer

Graffiti and vandalism – Methods and techniques to prevent graffiti and vandalism in public places

Maria Gunnarsson

Handledare: Tim Delshammar, SLU,

Examinator: Peter Lundqvist, SLU,

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, C

Kurstitel: Examensarbete inom affärsledarskap

Kurskod: EX0356

Program/utbildning: Landskapsingenjörsprogrammet med påbyggnadsår - Affärsledarskap

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2011

Omslagsbild: Egen Illustration

Serietitel: nr: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Klotter, skadegörelse, förebygga, offentliga miljöer
Graffiti, vandalism, prevent, public environments

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Förord

Detta examensarbete utgör 15 hp och är skrivet inom påbyggnadsåret Affärsledarskap som leder till en kandidat i företagsekonomi. Läsåret 2010/2011 var jag den enda Landskapsingenjörstudent som valde ekonomiskt inriktning. Jag är övertygad om att en ekonomisk grund är av stor betydelse när vi kommer ut i arbetslivet och för att kunna utvecklas till en verklighetssinnad och delaktig medarbetare.

Jag vill tacka min handledare Tim Delshammar för hans engagemang och alltid snabba respons på frågor och funderingar. Likaså tack till min examinator Peter Lundqvist.

*Maria Gunnarsson
Sveriges Lantbruksuniversitet - Alnarp
Maj - 2011*

Sammanfattning

Stadens offentliga miljöer ska upplevas som trygga och inbjudande platser att vistas på när helst på dygnet andan faller på. Men under de senaste årtiondena har antalet skadegörelseanmälningar fördubblats och klotter har blivit så vanligt att det fått en egen kategori i brottsstatistiken. Med denna typ av påverkningar i de offentliga miljöerna upplevs de otrygga och tråkiga att vistas i. Det är svårt att sätta en prislapp på dessa typer av brott då mörkertalet misstänks vara stort, men Svenska kommunförbundets uppskattning är att klotter kostar svenska kommuner cirka 500 miljoner kronor varje år.

Arbetets syfte har varit att sammanställa de strategier och tekniker som används för att minska skadegörelsebrott mot de offentliga miljöerna och hur de olika metoderna kan kombineras. Brottsförebyggande rådet, BRÅ, har genom en undersökning sammanställt de vanligast förekommande klotteråtgärderna i svenska kommuner. Statistiken har också använts för att systematisera strategier mot skadegörelse då båda dessa brottstyper ofta går hand i hand och kan lösas med samma upplägg. BRÅ:s undersökning ligger till grund för detta arbetes genomförande.

Litteraturstudien visar att det finns många sätt att jobba på i kampen mot klotter- och skadegörelsebrott. Allt från snabb klottersanering till informationsspridning, övervakning och kartläggning av klotter och/eller klottrare. Det finns inte mycket vetenskapligt underlag som stödjer de strategier och metoder som tas upp, även om det är de som används mest enligt BRÅ:s undersökning. Arbetet bygger därför på erfarenhetsbaserat material, rapporter och dagstidningar.

Arbetet visar att det inte finns en universal strategi eller metod som fungerar i alla situationer och mot både klotter och skadegörelse. Vanligen kombineras ett flertal av metoderna för att nå det resultat som är målet för arbetet mot klotter och/eller skadegörelse. Valet av strategi och metod beror helt på den unika situationens och den offentliga miljöns förutsättningar.

Summary

The city's public environments are meant to be perceived as safe and inviting areas to visit any time of the day. In recent decades the number of vandalism complaints has doubled and graffiti has become so common that it received a separate category in the crime statistics. With this type of impacts in the public environments the experience are precarious and a boring sight. It's difficult to put a price tag on these types of crimes, the number of unreported cases suspected to be large. The Swedish associations of city council estimate that graffiti costs Swedish municipalities around 500 million Swedish kronor each year.

The purpose of this essay has been to summarize the strategies and techniques used to reduce vandalism and graffiti against public environments and how to combine them to solve a specific crime. The Swedish National Crime Prevention Council, BRÅ, have through different investigations gather the most common strategies and techniques used in Swedish municipalities. The statistics have also been used to systematize strategies against vandalism as both these types of crime, vandalism and graffiti, often have the same upcoming and can be solved using the same approach. BRÅ:s survey forms the basis for this work implementation.

The literature review shows that there are many ways working against graffiti and vandalism. For example graffiti removal to the rapid dissemination of information, monitoring and mapping of graffiti and/or vandal. There are little scientific evidence that supports the strategies and methods that are picked up, even if it is the most commonly used according to BRÅ:s study. The work is therefore based on experience-based materials, reports and newspapers.

This essay shows that there is no universal strategy or method that works in all situations and against both graffiti and vandalism. Usually a number of strategies and methods are combined to achieve the goal. The choice of strategy and technic depends on the unique situation and the general environmental conditions.

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Bakgrund.....	1
Samhällsdebatten.....	2
Internationellt	3
Vandalism som begrepp	3
Klotter	4
Skadegörelse	5
Syfte	6
Frågeställningar	6
Avgränsningar	6
Metod.....	6
Litteraturstudie.....	7
Klotterpolicy och strategier mot skadegörelse	7
Snabb klottersanering	8
Information till barn/ungdomar, personal och föräldrar	9
Tekniskt klotterskydd	9
Kartläggning av klotter och/eller klottrare.....	11
Övervakning av polis eller vaktbolag, Övervakning av medborgare t.ex. nattvandringar	12
Åtgärder i den fysiska miljön	13
Lagliga klotterväggar och graffitiskolor	14
Samarbete med handlare	15
Alternativa sociala aktiviteter, Behandlande sociala insatser, Övriga sociala åtgärder	15
Exempel på projekt som kombinerar olika strategier	15
Analys.....	17
Diskussion och slutsats	20
Referenser	23
Figurer.....	26
Bilaga 1	27

Inledning

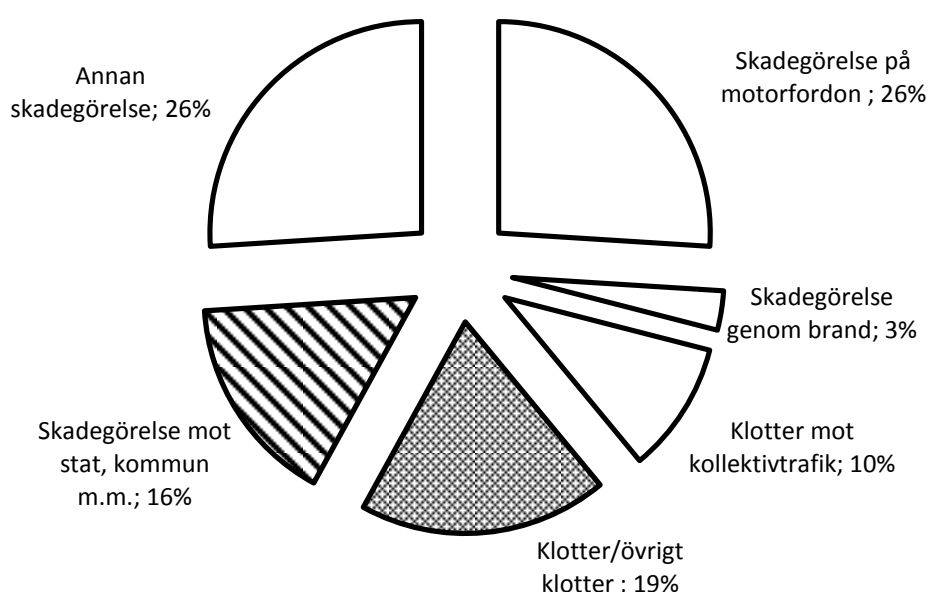
I det offentliga rummet rör sig tusentals människor varje dag. Kommuner arbetar för att brukarna ska vilja använda de allmänna platserna genom att hålla dem välskötta, trygga och fyllda med upplevelser. Men i många fall så kan den offentliga miljön kännas otrygg. Krossade glasrutor, eldade papperskorgar och vanprydande klotter gör vår utomhusmiljö trist och ibland skräckinjagande att vistas i.

Det offentliga rummet kan definieras enligt följande:

”En offentlig plats är ett ställe där det finns ett offentligt liv. Det offentliga livet gynnas av bra fysiska betingelser: trivsamt, goda klimatförhållanden, skönhet, butiker, bänkar. Men det räcker inte, det behövs folk också. Ett tomt torg är ingen offentlig plats – hur vackert det än är.” Ines Uusmann, generaldirektör för Boverket 1999-2008 (Nyström, 2000).

Bakgrund

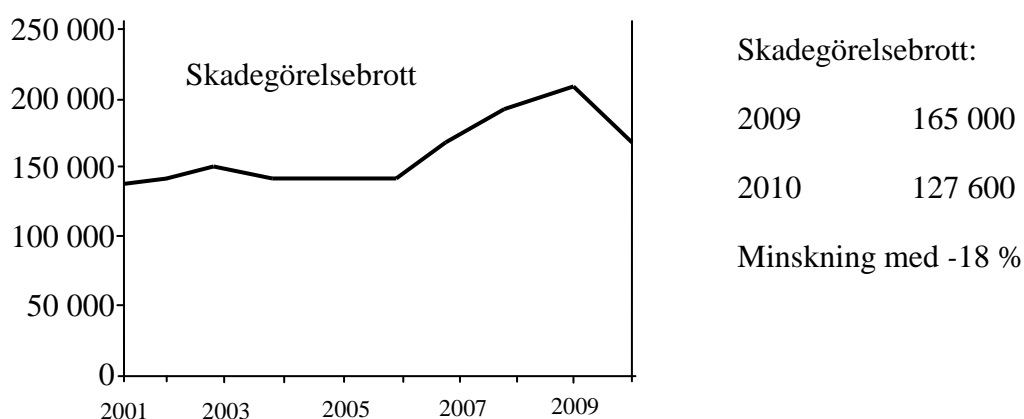
Som blivande Landskapsingenjörer kommer de projekt vi är med och utför med stor sannolikhet drabbas av skadegörelse. BRÅ, Brottsförebygganderådets statistik visar att mellan åren 1975 och 2007 har den polisanmälda skadegörelsen fördubblats. Åren 2006-2007 ökade antalet skadegörelseanmälningar med 21 procent från cirka 150 000 till drygt 179 000 anmälningar. Inom de olika brottsgrupperna, *se figur 1*, är skadegörelse mot stat, kommun mm. en av de kategorier som ökat mest under denna period. Det är svårt att sätta en prislapp på vad skadegörelsen totalt kostar då det är ett brott som utmärks av ett stort mörkertal men rapporterade anmälningar ger en fingervisning av omfattning och utveckling. (BRÅ, 2008)

Figur 1. Antal polisanmälda skadegörelsebrott år 2007. (N: 179 030) enhet: procent. Bearbetning av original från BRÅ, 2008.

Skadegörelse mot stat, kommun mm, är den kategori skadegörelsebrott som ligger närmast landskapsingenjörernas arbetsområde då kommuner är en vanlig arbetsgivare för landskapsingenjörer. I denna kategori finns polisanmäld skadegörelse mot mark och fastigheter som ägs av kommun, stat eller landsting. Däremot ingår inte skadegörelse mot statliga eller kommunala bolag i denna del. Objekten är skolor, daghem, sjukhus och parker. Exempel på skadegörelse är mot glastrutor, lampor, bänkar eller papperskorgar. Av den totala brottsanmälan i Sverige utgör skadegörelsedelen 16 %. (BRÅ, 2008) Det går inte att utläsa hur stor del som endast berör park. År 2010 sjönk antalet skadegörelseanmälningar mot stat, kommun mm, jämfört med 2009 (BRÅ, 2011). Men utvecklingen är tydlig: skadegörelsen har gradvis ökat. *Se figur 2.*

Figur 2. Anmälda skadegörelsebrott, åren 2001-2010. Bearbetning av original från BRÅ, 2011.

Samhällsdebatten

Skadegörelse är ofta ett ämne för debatt. Under Almedalsveckan 2009 diskuterades *Vandalismen i våra storstäder – vad gör vi?* Seminariet var fullsatt och publiken engagerad. Ilmar Reepalu kommunalråd i Malmö var på plats och hans siffror visar svart på vitt. År 2008 var Malmö stads kostnader för skadegörelse 57,9 miljoner kronor (JCDecaux, 2009). Längre norrut, i Östersunds kommun, konstaterar Bertil Danielsson, chef för Östersund kommuns avdelning för trafik och park, att skadegörelse årligen kostar kommunen stora summor pengar. År 2009 kostade skadegörelsen kommunen drygt 1,9 miljoner kronor. År 2010 minskade skadegörelsen dock något till cirka 1,2 miljoner kronor. Pengar som hade kunnat användas till något mycket viktigare inom den kommunala verksamheten (Råberg, 2011) Skadegörelse tvingar också kommuner att dra ner på andra värden. I Hörby kommun kommer 27 lekplatser bli 11 på grund av att de är gamla, drabbas av skadegörelse och har svårt att nå upp till EU:s krav. Med färre lekplatser hoppas kommunen att fler barn mer frekvent kommer att besöka och aktivt leka på de befintliga lekplatserna. Kommunen hoppas och tror att det kommer leda till minskad skadegörelse. Många föräldrar är upprörda över beslutet att dra ner

på antalet lekplatser då det blir längre avstånd för deras barn till närmsta lekplats och betongar den trafikfara barnen utsätts för på vägen dit (Johansson, 2005).

Internationellt

Internationellt är skadegörelse också ett diskuterat ämne. År 1988 hölls en internationell konferens i Seattle, Washington för att utbyta idéer, forskning och erfarenheter av skadegörelse. På plats var mer än 200 deltagare från USA, Kanada och Europa. Konferensen byggde på en tidigare sammankomst om skadegörelse i Paris 1982 och ett antal andra regionala konferenser i Nordamerika däremellan. Ämne som diskuterades på konferensen var bland annat frågor om urbana landskap, skadegörelse riktad mot park och rekreationsområden. Målet med konferensen var bland annat att:

- Beskriva typen av och omfattning av skadegörelse i olika sammanhang.
- Redogöra för det aktuella läget inom forskningen om skadegörelse med fokus på definitioner, metoder, teorier och socialpolitik.
- Granska användandet av och utvecklingen av lagstiftning i arbetet med att minska skadegörelsen.
- Utbyta framgångsrika arbetsprogram och metoder för att minska skadegörelsen.
- Hitta mål för åtgärder i lokala samhällen, skogar, parker och andra offentliga miljöer.
- Utveckla ett nätverk för att underlätta ett samarbete mellan forskare och chefer. (Christensen et al., 1992).

Enligt Hans-Edvard Roos, Universitetslektor i Sociologi vid Lunds universitet var en tredje internationell konferens planerad i Toronto vilken aldrig blev av. Redan under den första konferensen i Paris 1982 framkom bl.a. ett kritiskt kriminologiskt perspektiv mot skadegörelse. I Seattlekonferensen fanns en hel del myndighets och kommersiella intressen inblandade och inför den planerade konferensen i Toronto tycktes denna inställning ha späts på. Detta ledde till att forskningsinsatsen framtogs fokus och hela frågan ”löstes upp” (Roos, 2011)

Vandalism som begrepp

Vandalism, skadegörelse, är ett välanvänt uttryck ifrån 1700-talet. Ordet är en försvenskning av franskans *vandalisme* myntat av Henri Grégoire efter att ha dragit en parallell mellan franska revolutionens förstörelse av kulturella objekt med vandalernas plundring av Rom 455 e.Kr. Ordets direkta synonym är hänsynslös förstörelse (alt. skadegörelse) men vandalism har ingen ensidig betydelse utan två huvudsakliga synsätt kan urskiljas: vandalism som målinriktat, ideologiskt sabotage eller dynamisk ritual. Det målinriktade och ideologiska

perspektivet står för kulturell och etisk skadegörelse mot föremål som innehar ett heligt värde för en specifik grupp samt skadegörelse med anknytning till politisk eller militär makt. Det andra synsättet, dynamisk ritual, innefattar lek, nyfikenhet, spänning, kreativitet och lustkänslor som går över styr till ett destruktivt beteende. En annan vinkel är våld mot slumpvis utvalda sårbara mål för att hävda sin identitet i ett socialt utanförskap. (Roos, u.å.)

Vandalismens allt vanligare förekomst i samhället gör att det dynamiskt rituella perspektivet som innefattar lek, nyfikenhet, spänning, kreativitet, lustkänslor och socialt utanförskap uppmärksammas mest och det är mot detta perspektiv som mitt arbete riktar sina frågeställningar.

Klotter

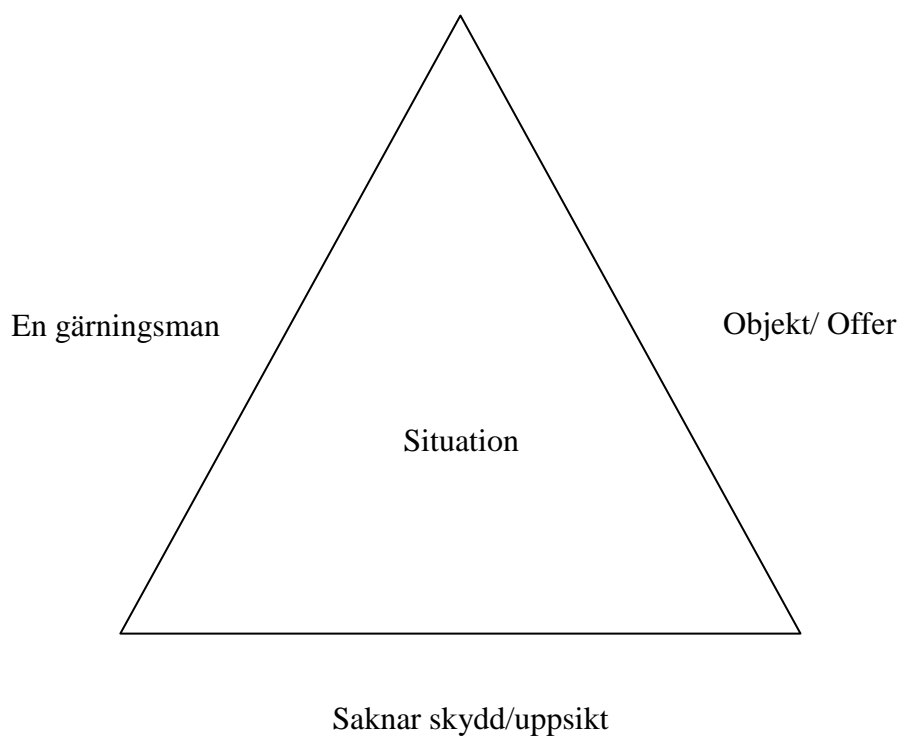
Klotter är den enskilda kategori skadegörelsebrott som ökat mest från 24 800 anmälningar år 2000 till 52 300 anmälda klotterbrott år 2007. År 2007 fick även klotterbrott en egen kategori i statistiken på grund av den stigande omfattningen. *Se figur 1.* Dagens teknik gör det lätt att snabbt anmäla klotter vilket kan vara en anledning till den kraftigt ökade anmälningsbenägenhet. (BRÅ, 2008) Svenska kommunförbundet uppgav att de tekniska kontoren uppskattat saneringskostnaderna för klotter till cirka 500 miljoner kronor under ett år (Justitiedepartementet, 2001) men som tidigare nämnts är mörkertalet sannolikt stort för denna typ av brott.

Klotter har förekommit lika länge som det funnits människor. För 30 000 år sedan lämnades spår i form av bilder på grottväggar och i den år 79 e. Kr. i aska begravda staden Pompeji har arkeologer hittat klotter på husväggar som ger oss en bild av den tidens gatuklotter. Klotter är det svenska ordet för graffiti och sågs i sin moderna form med "tags" - kodade namnteckningar, "throw-ups" - bokstavsbilder med tjock konturlinje och "pieces" - välarbetade bokstavsbilder med flera färger, för första gången i Sverige år 1984 (Jacobson, u.å.). För att komma till rätta med klotterproblemet röstade riksdagen i oktober 2003 igenom en lagändring där det maximala straffet för klotter fördubblades. (BRÅ, 2003)

Skadegörelse

Skadegörelse och nedskräpning är ett problem som av många uppfattas som stort. Ett nedskräpat område upplevs som otryggt och okontrollerat medan ett väl efterhållet område upplevs som tryggt. För personer som av olika skäl begår skadegörelsebrott lockar ett nedskräpat område till brott medan ett väl efterhållet område känns för kontrollerat för att begå brott. Att omgående ta bort skräp, rensa rabatter, laga trasiga fönster, parkbänkar, laga och tömma papperskorgar minskar brottsligheten och ökar tryggheten (Malm 2007). Enligt polismyndigheten i Stockholm (2005 a) finns det tre kriterier, som när alla är uppfyllda, ökar sannolikheten för brott. De tre beståndsdelarna är:

- En gärningsman
- Ett lämpligt objekt/offer som...
- ... saknar skydd/uppsikt. *Se figur 3.*

Figur 3. Bearbetning av original från polismyndigheten (2005 a). Bearbetning av original från polismyndigheten.

Syfte

Syftet med detta arbete är att sammanställa metoder och tekniker som idag finns för att minska klotter och skadegörelse i offentliga miljöer, att analysera dessa och att diskutera hur man arbetar med olika strategier för att minska klotter och skadegörelse.

Frågeställningar

- Vilka metoder och tekniker finns för att minska klotter och skadegörelse mot offentliga miljöer?
- Hur kan man arbeta med olika strategier för att minska skadegörelse mot offentliga miljöer?

Avgränsningar

Detta arbete fokuserar på metoder och tekniker för att minska klotter och skadegörelse inom ett av landskapsingenjörernas huvudsakliga arbetsfält: offentlig miljö. Klotter ses inte i detta arbete som en konstform utan som direkt förstörelse mot den offentliga miljön. Ordet klotter används både för att beskriva stort och smått klotter och av samma mening som graffiti. Arbetet går inte ner på djupet om hur metoderna och teknikerna fungerar. Inte heller sammanfattas eller analyseras erfarenheter av dessa utan fokuserar på vad det finns för alternativ.

Metod

Litteratursökning i forskningsdatabaserna SCOPUS och Web of Science samt sökning i nyhetsarkivet Mediearkivet och Google Scholar. I första hand har jag fokuserat på litteratur som behandlar ett av landskapsingenjörernas huvudsakliga arbetsfält: offentlig miljö.

Sökord jag använt mig av i olika kombinationer är: ”graffiti”, ”klotter”, ”vandalism”, ”skadegörelse”, ”prevent*”, ”förebyggande åtgärder”, ”strategy”, ”strategi”, ”graffiti protection”, ”klotterskydd”, ”safety”, ”trygghet” och ”Public cameras”.

Sökningarna har resulterat i två vetenskapliga artiklar: CCTV: Beyond penal modernism och Public Area CCTV and Crime Prevention: An Updated Systematic Review and Meta-Analysis. Men även i ett stort antal intressanta texter där avgränsningarna har legat till grund för deras relevans för detta arbete. Det lästa material som ligger till grund för detta arbetes genomförande är mer omfattande än vad som framgår av referenserna, då en bred orientering av ämnet varit viktig för ämnets helhetsbild.

Litteraturstudie

I litteraturstudien redogörs ett utredande resonemang och resultat kring frågeställningarna: Vilka metoder och tekniker finns för att minska klotter och skadegörelse mot offentliga miljöer? Och, Hur kan man arbeta med olika strategier för att minska skadegörelse mot offentliga miljöer?

Utöver litteratur som behandlar min specifika frågeställning behandlar jag litteratur som ger bakgrund till frågorna.

Klotterpolicy och strategier mot skadegörelse

Trots att klotter är det brott som ökat mest är det få kommuner som har en övergripande handlingsplan eller policy för hur de ska arbeta klotterförebyggande och de förebyggande åtgärder som vidtas verkar främst ske i form av punktinsatser. Dokumentationen av de åtgärder som genomförs är inte tillräckliga för att ge värdefulla slutsatser eller sprida erfarenheter vidare. Men det finns undantag. Det startas projekt och åtgärdsprogram för att minska problemen med klotter och i dessa fall är det en genomtänkt handlingsplan där uthållighet kombinerad med ett flertal inblandade aktörer är framgångsgivande. Men metoder för hur det klotterförebyggande arbetet utvärderas behöver utvecklas. BRÅ har sammanställt en lista över de vanligast förekommande klotteråtgärderna i svenska kommuner. (Hollari, 2003) *Se figur 4*. BRÅ:s sammanställning har också använts för att systematisera strategier mot skadegörelse.

Åtgärder	Kommuner
Snabb klottersanering	40
Information till barn/ungdomar	32
Tekniskt klotterskydd	34
Kartläggning av klotter och/eller klottrare	24
Information till personal	21
Information till föräldrar	16
Övervakning av polis eller vaktbolag	17
Åtgärder i den fysiska miljön	12
Lagliga klotterväggar	10
Samarbete med handlare	12
Övervakning av medborgare, t.ex. nattvandringar	10
Alternativa sociala aktiviteter	6
Behandlande sociala insatser	7
Graffitiskolor	6
Övriga sociala åtgärder	8

*Figur 4. De vanligast förekommande klotteråtgärderna i svenska kommuner (N=238)
Bearbetning av original (Hollari, 2003)*

Snabb klottersanering

Tendenser visar att kommuner som har mer problem med klotter är mer effektiva i sitt saneringsarbete än kommuner som inte är så hårt drabbade. När det gäller sanering av klotter har de flesta kommuner en policy som säger att klottret ska vara borttvättat inom det närmsta dygnet (Hollari, 2003). Metoden föreskrivs också i det direkta arbetet mot klotter av NCPC (National Crime Prevention Council, 2005). De jobbar mot klockan i sitt saneringsarbete. Från det att klottret är upptäckt bör det inte dröja längre än 24 timmar innan klottret ska vara borttaget. Det är ett effektivt sätt att bekämpa klottrarna då deras "tags" hela tiden blir bortsuddade. NCPC är USA:s nationella brottsförebyggande råd som har i uppdrag att förebygga brottslighet i samhället.

I Köpenhamn har satsningen på snabb klottersanering lagt grunden för ett framgångsrikt samarbete mellan fastighetsägare och staden - "*Stop Graffiti Ordningen*". Fastighetsägarna betalar kvartalsvis en summa pengar per kvadratmeter husvägg och får hjälp med snabb klottersanering och ytan belagd med klotterskydd. Så länge fastighetsägaren är med och betalar har de rätt till snabb klottersanering. Modellen inspirerade också arbetet mot klotter i Oslo där en snarlik variant arbetats fram - "*Stop Tagging Ordningen*". Sedan år 2000 är det nolltolerans mot klotter i Oslo. Som med många andra klotterprojekt finns det ingen officiell utvärdering eller dokumentation om hur projekten gått men enligt muntliga källor har klottret minskat anmärkningsvärt i båda fallen. I Helsingfors jobbar kommunen och fastighetsägare också med snabb klottersanering fast här är det en tvingande regel som bestämmer att fastighetsägarna själva ska ta bort klottret - annars straffas de med böter. Till skillnad mot Köpenhamn och Oslo har man i Helsingfors med hjälp av skolungdomar registrerat klotter och på så vis kunnat se det nytillkomna klottret sedan projekt "*Stoppa klottret*" drog igång. Utvärdering av ungdomarnas dokumentation visar att klottrandet minskat dramatiskt (Hollari, 2003).

The Broken Windows Theory

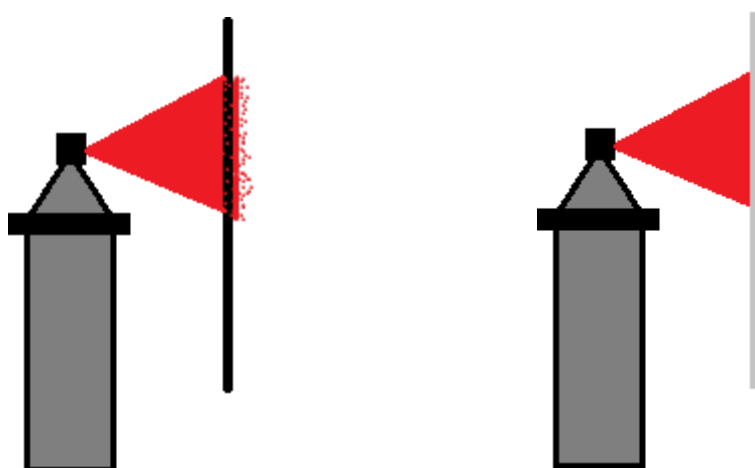
Det finns inget universalt sätt att bli av med skadegörelse men en välkänd- och prövad förebyggande åtgärd är enligt Wilson och Kelling (1982) *the Broken Windows Theory*. Metoden går ut på att upprätthålla offentliga miljöer i en viss standard för att förhindra ytterligare skadegörelse. I *the Broken windows theory* beskrivs ett typfall i korta drag: Om en byggnad har en krossad ruta, under en längre tid, är sannolikheten att fler rutor på samma byggnad krossas. Om byggnaden är tom är risken för andra typer av skadegörelse, som till exempel brand stor. Utanför en sådan här byggnad samlas det också lättare skräp. Amanda Patrick, parkchef för U.S. Army Corps of Engineers at Green River Lake in Campbellville, arbetar efter teorin och hennes erfarenheter är positiva. Genom att upprätthålla en standard och få det att se ut som om någon är ansvarig för ett föremål så minskar skadegörarnas benägenhet till fortsatt destruktivt beteende mot den offentliga miljön (Patrick, 2003).

Information till barn/ungdomar, personal och föräldrar

En vanlig åtgärd i det förebyggande arbetet mot klotter är information. Det är viktigt att öka medvetenheten hos ungdomarna om att klottrande är en olaglig handling som medför allvarliga konsekvenser och i värsta fall fängelsestraff. Information sprids också till föräldrar och personal som är i nära kontakt med ungdomar för att göra de uppmärksamma på om deras barn eller elever klottrar. Målgruppen för informationsspridningen är vanligtvis ungdomar i 11-13 årsåldern (Ds, 2001:43).

Tekniskt klotterskydd

Tekniskt klotterskydd är vanligtvis ett transparent lager som appliceras på en ren yta för att förhindra att klotterfärgen tränger in och fastnar. Om en yta är behandlad med klotterskydd är det enklare att ta bort klotret än om ytan inte är behandlad med ett klotterskyddande lager. Det finns i huvudsak tre typer av klotterskydd: offerskydd, halvpermanentskydd och permanentskydd.

Figur 5. Vänstra bilden utan klotterskydd. Högra bilden med klotterskydd. Bearbetning av original från ABC Fasadvård AB.

Offerskydd

Offerskydd är ett vaxbaserat skydd av engångstyp som sköljs av tillsammans med klotret i samband med sanering med varmt vatten och högtrycksvätt. Därefter får ett nytt lager vax appliceras (Capino, 2010). Enligt klotterkonsulenter, 2011 är vaxbaserat klotterskydd det vanligast förekommande klotterskyddet på den svenska marknaden. Det vaxbaserade klotterskyddet finns både i blankare och mattare varianter efter önskemål. Globen är ett exempel på en byggnad som är behandlad med ett vaxbaserat skydd. Vaxet släpper igenom luft.

Fördelar med offerskydd:

- Mindre slitage på det riktiga underlaget vid sanering
- Saneringen ger ett bättre resultat
- Billigare alternativ då endast varmt vatten behövs vid sanering
- Miljövänligt
- Snabb sanering
- Ökade möjligheter till sanering vid kyla (Klotterkonsulenterna, 2011)

Halvpermanentskydd

Exempel på halvpermanenta skydd är latex (gummi), akryl (genomskinlig plast) och alkyder (polyester och fettsyror vanligtvis från linolja). Hållbarheten hos dessa skydd är lågt till medelmåttigt mot lösningsmedlen som används i samband med saneringen för att tvätta bort klottret. Skyddet mjukas upp och försvinner helt efter ett par saneringsomgångar och måste bytas. Skydden ger en frånstötande effekt på klottret och saneringen underlättas (Capino, 2010).

Permanentskydd

Permanent klotterskydd ger ett långvarigt skydd. Urethane (kemisk substans), epoxi (hårdplast med stark vidhäftningsförmåga och stor motståndskraft mot kemikalier), siloxaner (kiselförening) är exempel på kemiskt hopblandade klotterskydd (Capino, 2010). Silanet, framtaget med den senaste nanotekniken, tränger in i det yttersta ytlagret på objektet som ska skyddas och skapar en mycket hållbar vattenavstötande yta. Skyddet är speciellt framtaget för att skydda mineraliska ytor.

Silanet finns i två varianter. En för underlag som behöver andas och en variant som sluter helt tätt.

Andas: PAG-klotterskydd (Protectosil Anti Graffiti) är framtaget för att permanent skydda mineraliska underlag som behöver andas. PAG utvinns ur Kisel som är ett grundämne och därför också skonsammare mot miljön.

Tätt: Permaprotect för hårda, ej porösa, ytor som man vill ha blanka och där underlaget inte behöver andas. Till exempel på användningsområde: Plåtfasader, väg- och trafikskyltar, parkbänkar, stålkonstruktioner och belysningsstolpar.

Fördelar med permanent klotterskydd:

- Förutsättningar för en skonsammare sanering
- Permanent
- Gör underlaget vätskeavstötande
- Saneringen går snabbt (Klotterkonsulenterna, 2011)

Glasemalj

I kampen mot klotter använder kommuner, entreprenader och andra berörda företag nya metoder och tekniker för att övervinna klottrarna. En av de senaste metoderna lanserades i Sverige av Svevia och är en glasemalj. Den nya glasemaljen är en plåt med samma egenskaper som en whiteboardtavla och beroende på vilken typ av sprayfärg som används kan klotret torkas bort med en fuktig trasa eller en alkoholbaserad lösning. Materialet är så hårt att det är omöjligt att med handkraft buckla eller repa. Kostnaden för att klä in en tunnel i glasemalj är större än om väggarna klätts med ett vanligare material, till exempel kakel, men saneringskostnaderna sjunker och ur ett miljöperspektiv är glasemaljen bättre då det inte alltid behövs kemikalier vid sanering (Berggren, 2010).

Kartläggning av klotter och/eller klottrare

Kunskapen om vilka som börjar klottra och varför är relativt god. Sociala faktorer där tillhörighet och identitet är viktigt i mognadsåldern i kombination med en miljö som inte erkänner ungdomarna eller stimulerar dem till att uppfylla sin verkliga potential är den vanligaste anledningen till varför de börjar klottra. Övervägande del är pojkar mellan 12 och 20 år som börjar klottra tillsammans, inspirerade av filmer och TV-program eller i sällskap med äldre kamrater som är aktiva klottrare. Flertalet slutar mer eller mindre omgående eller efter några månader. Mest troligen avtar lusten att klottra i slutet av tonåren men ett fåtal fortsätter även som vuxna. De som fortsätter drivs av spänningen och "*graffitilivsstilen*". (Sundell et al., 2009) I USA är den vanligaste gruppen klottrare enligt NCPC (National Crime Prevention Centre, 2005) också ungdomar mellan åldrarna 12 till 21 år, cirka 15 % av dessa är unga kvinnor. Enligt Geason (1989) är klottrarna dock ingen homogen grupp utan de är mycket mer mångfacetterat än så. Det finns de som klottrar för att de anser det som konst och de som ser klotter som ett bra sätt att förmedla sitt budskap till samhället.

Övervakning av polis eller vaktbolag, Övervakning av medborgare t.ex. nattvandringar

Med hjälp av polis eller vaktbolag får kommuner hjälp med övervakning vid attraktiva miljöer för klottrare. I en enkätundersökning som besvarats av 18 av landets 21 polismyndigheter och 15 av 16 polisdistriktsområdena i Stockholm, Göteborg och Malmö framkommer det att polisen inte ser klotter som ett lika stort problem som kommunerna generellt men i storstädernas distriktsområden bedrivs ett mer aktivt arbete mot klottrarna. Alla polisområden i storstäderna svarar i enkäten att de på ett eller annat sätt är engagerade i det klotterförebyggande arbetet. (Hollari, 2005).

Offentliga kameror

Kameraövervakning är en åtgärd vars mening är att försvåra för skadegörelsebrott, ordningsstörning och andra brott. Kameraövervakning regleras utifrån Lag (SFS, 1998:150) om allmän kameraövervakning. Lagen föreskriver också upplysningsplikt: *”Upplysning om allmän kameraövervakning skall lämnas genom tydlig skyltning eller på något annat verksamt sätt...”* Lag (SFS, 1998:150 3 §)

En utredning gjord av BRÅ, Brottsförebyggande rådet visar att antalet övervakningskameror har ökat i Sverige och att allmänheten i allt större utsträckning accepterar kameraövervakning (Blixt, 2003). En amerikansk undersökning från 2009, menad att ta reda på om brottsbenägenheten minskade i kameraövervakade områden, pekar på att kameraövervakning av offentliga platser i USA och andra västerländska nationer ökat dels för att höja trygghetskänslan samt minska antalet brott på allmänna platser. Denna undersökning inkluderar både personbrott och skadegörelsebrott. Undersökningen gjordes i samarbete med 44 kameraövervakade områden i USA och på några få ställen i Europa, bland annat Malmö. Resultatet visade en 16 % minskning av den totala brottskvoten i de kameraövervakade områdena jämfört med referensområdena. Effekten i stadens centrala offentliga rum var en minskning på 7 %. Inom andra områden var effekten av kameraövervakningen större. På parkeringsplatser sjönk brottsbenägenheten 51 % och i lokaltrafik 23 %. Med kameraövervakning ökar den inbillade tryggheten vilket kan leda till att privatpersoner tar större risker, till exempel går själva genom parker på natten, vilket är dumdrigt då ofta inte hela parken är övervakad och övervakning inte sker dygnet runt (Welsh and Farrington, 2009).

I Storbritannien finns det totalt 4,2 miljoner övervakningskameror. Det totala antalet övervakningskameror i centrala London är 500 000 stycken (Norris & McCahill, 2006). En person som rör sig i de centrala delarna av London kan bli filmad genom 300 olika övervakningskameror på en dag. I Sverige är integritetsskyddet mycket starkare. I Stockholm finns ett tusental övervakningskameror och tillstånd för att övervaka allmänna platser söks hos länsstyrelsen. För övervakning med nattvandring se rubriken: Exempel på projekt som kombinerar olika strategier.

Åtgärder i den fysiska miljön

Det är viktigt att redan i skapandet av ett nytt bostadsområde eller stadsdel lyfta blicken och se vilka de kringliggande områden är och framförallt hur ungdomar kommer att röra sig ifrån dessa igenom det nya. Dokumentation av var det klottras och hur ungdomar rör sig från hemmet till skola och fritidsaktiviteter visar ett tydligt samband. Om det redan finns stråk eller områden som är mer utsatta för brott kan man genom att stänga av, eller leda om strömmen av människor, också minska genomströmningen av ungdomar och klottret minskar. (Gardiner, R, A citerad av Norrby, 1998) En annan metod är att plantera buskar alternativt taggbuskar intill husväggar för att distansera klottrarna från den målningsbara ytan eller att sätta upp spaljéer som göra ytan oregelbunden och bucklig (Hollari, 2005).

Ljussättning

Mörker är ett naturligt skydd för skadegörare och många brott kan begås mer eller mindre obehindrat. Om risken för skadegörarna att bli upptäckta ökar - minskar brottsrelaterade situationer (Polismyndigheten, 2005 a). Brottslighet, i detta fall skadegörelse, kan därmed byggas bort. En offentlig miljö utformas för att uppfylla olika typer av mål bland annat socialt liv. I det sociala livets ytterkant ligger det asociala och det är här som den grupp människor som är mest benägna till att på ett destruktivt sätt använda miljön finns. Det sociala livet påverkas av hur den offentliga miljön utformas och på samma sätt påverkas den asociala miljön. Miljön kan utformas på ett sätt så att brottsrelaterade situationer förebyggs (Polismyndigheten, 2005 b). Genom att integrera ljus och siktlinjer i till exempel parker, ökar tryggheten och det asociala minskas/byggs bort (Polismyndigheten, 2005 a). Tryggheten är en upplevd känsla som inte står i direkt koppling till en faktisk risk. När tryggheten ökar så vågar fler personer vistas i området under fler av dagens mörka timmar och antalet brottsrelaterade situationer minskar. Vid ljussättning i offentliga miljöer finns det riktlinjer som bör följas för att ljusets funktion ska bli så bra som möjligt. Här sammanfattas kort vad som är viktiga att tänka på:

- Göra miljön "läsbar"- Det ska vara lätt att orientera sig och planera sin väg som besökare.
- Ljus för att kunna identifiera en person på 10 meter.
- Ljus för att kunna avläsa ansiktsuttryck på 4 meter.
- För att ge naturliga skuggor ska ljuset falla snett uppifrån. Om ljuset kommer rakt uppifrån "förvränger" det ett mötande ansikte
- Ljuset bör visa rörelseriktning (Gröna fakta, 2000).

Lagliga klotterväggar och graffitiskolor

Lagliga klotterväggar finns och har prövats i flera svenska kommuner med blandat resultat. Det har inte gjorts någon fullständig utredning av konsekvenserna och det saknas vetenskapliga grunder för hur väl metoden fungerar (Sundell et al., 2009). I dagspress från tre svenska städer ser situationen ut som följer:

I Malmö upplevs den lagliga klotterväggen ”Anna” som ett problem för både kommun och polis. Misstänkta klottrare, utrustade med sprayburkar, som stannas av polisen hävdar att de är på väg mot den lagliga klotterväggen och går därmed fria. Polisen måste bevisa motsatsen för att ingripa. Resultat: Inga sprayburkar beslagstogs 2007 (Herkel, 2008).

I Östersund har debatten om en laglig klottervägg pågått i nästan tio år. År 2003 förespråkade kommunens fullmäktige en laglig klottervägg. Argumentet var att kommunen då under fem år fört en hård kamp mot klottrarna utan att ha uppnått ett tillfredställande resultat. Därför föreslogs ett försök med en laglig klottervägg. Beslutet grundades på att metoden fungerat bra i Norrköping. År 2004 dök återigen frågan upp. Kommunalråd Leif Person avfärdade lösningen på grund av dålig erfarenhet från tidigare (Ekerlind, 2003). Några månader senare sammanförde Östersundsposten tre klottrare och kommunalråd Leif Person för en diskussion. Klottrarna ville införa en klottervägg och deras argument var bland annat att det är kul att måla och att man inte ville hålla på med någon olaglig verksamhet. Debatten slutade med att Leif Persson öppnade för ett samarbete: *”Om vi gjorde en deal med er: Skulle ni kunna påverka så att klottret minskar?”*

Där svarade alla tre med en mun:

- Ja, det ingår i vår satsning att försöka påverka så många som möjligt att börja måla lagligt” (Nolervik, 2003) År 2007 har det fortfarande inte beslutats om någon laglig klottervägg då en motion från ungdomstinget återigen tar upp frågan (Immefors, 2007).

I de flesta dagstidningar är det ungdomar som förespråkar lagliga klotterväggar. Jill Jingbrandt, närpolischefen i Kungälv, har sett de negativa effekterna med lagliga klotterväggar. Hennes erfarenhet är att lagliga klotterväggar också fungerar som ett rekryterings- och övningsställe och att det även kan vara början till annan brottslighet. Lagliga klotterväggar leder inte alls till minskade saneringskostnader utan ökar istället det olagliga klottrandet i området runtomkring väggen. (Lernfelt, 2008)

Att låta ungdomar måla på lagliga graffitiväggar har länge varit en omdiskuterad åtgärd. Varken påståendet att ”lagliga väggar och graffitiskolor alltid leder till ökat klotter” eller ”lagliga väggar och graffitiskolor alltid leder till minskat klotter” bygger på vetenskapligt genomförda utvärderingar (Hollari, 2005) I en graffitiskola lär sig ungdomar, under organiserade former, att måla graffiti. Undervisningsformen kan både vara privat och offentlig.

Samarbete med handlare

Genom samarbete med närbelägna färgaffärer kan klottrarnas möjligheter att få tag i material minskas. Om butikerna undviker exponering av sprayburkar och bara säljer dessa över disk lockas inte ungdomar i samma utsträckning till att köpa eller snatta sprayflaskor. Förslaget bygger på att klottrare i större utsträckning stjälar färg, då det själva inte har råd att betala för all färg som går åt (Ds, 2001:43).

Alternativa sociala aktiviteter, Behandlande sociala insatser, Övriga sociala åtgärder

Sociala åtgärder integreras ofta med varandra och det är mindre vanligt att kommuner använder sig av dessa metoder för att minska klottrandet. Med sociala åtgärder är syftet att få ungdomar intresserade av andra typer av fritidsaktiviteter än klotter samtidigt som det ska kunna föras en dialog med dem. Genom att få ungdomar mer intresserade av sin närmiljö till exempel genom att låta dem vara med och vakta sitt bostadsområde, utforma sin skolgård och i gengäld få belöningar, exempelvis i form av tillskott till klasskassan, hoppas man minska klottrandet (Hollari, 2005).

Exempel på projekt som kombinerar olika strategier

Ett samarbete mellan ett flertal olika aktörer inom ett bostadsområde bidrog till minskad skadegörelse. År 2001 startades ett gemensamt arbete under namnet ”Slättaprojektet” för att minska skadegörelsen i bostadsområdet Slätta, Falun kommun. Under en längre tid hade man haft problem med skadegörelse, nedskräpning och buskörning med mopeder. För att komma till rätta med problemen togs ett gemensamt initiativ av ett flertal aktörer i området. Gruppen som bildades bestod av företrädare för skolan, närpolisen, fritidsgården, lokala handlaren, lokala BRÅ, socialtjänsten samt idrotts- och föräldraföreningar. Mats Österlund, fritidsledare, betonar vikten av att alla instanser är delaktiga. För att komma igång med projektet hjälpte fritidsgården till med att ringa in vilka ungdomar som orsakade problemen. Genom diskussion med ungdomarna tog man reda på vad de hade för intressen och man fick veta att garage, svetsning och att meka var ett stort intresse hos alla. I bostadsområdet finns det många aktiviteter för yngre barn och tjejer men den identifierade gruppen, yngre tonårspojkar, var bortglömda. Tillsammans hjälptes nu aktörerna i projektet åt att verkställa ett garage där ungdomarna kunde vistas och under tiden som garaget iordningsställdes ordnades studiebesök och gokartkörning.

Fler åtgärder verkställdes. I bostadsområdet förbättrades belysningen, vegetation röjdes, trafikbommar sattes upp för att minska buskörning och det gjordes hål i plank där ungdomarna brukat hänga ostört på kvällarna. På skolgården gjordes liknande insatser samt att lärarna arbetade med olika typer av samarbetsövningar. Nattvandringar startades för att öka vuxennärvaron i området.

”Slättprojektet” har bara haft positiva effekter. Utvärderingen har jämfört perioderna maj-september åren 2001-2003. Projektet var igång under hela 2002. Resultatet visar att skadegörelsen minskade med 80 % från 40 anmälningar innan projektet drog igång till betydligt färre 2003. En annan positiv effekt är att bostadsområdet nu kan hållas i ett bättre skick. De ungdomar som var med i projektet från början är fortfarande aktiva i garaget och drar med sig yngre kamrater dit. Minskningen av skadegörelsebrott håller i sig (BRÅ, 2005)

NCPC (20National Crime Prevention Centre) rekommenderar sju åtgärder för att minska skadegörelse i det egna närområdet. De råder bland annat också om ett gemensamt samarbete i kampen mot skadegörarna och åtgärder för att skadegörarnas kreativitet ska tillvaratas på ett bättre sätt. Tillexempel kan en skola eller ungdomsförening ”adoptera” en park, eller en gata där de får vara med och plantera träd, buskar och blommor.

I stadsdelen Seved, Malmö, har en ekologisk stadsodling, med mål att främja den sociala miljön bedrivits sedan oktober 2008. Odlingen är en del av projektet ”*Barn i stan*” med stöd från Allmänna Arvsfonden och syftet är att finna engagemang, drömmar, möjligheter, eldsjälur och gräsrötter inom bostadsområdet - samt visa att social och ekologisk omställning i stadsmiljö är möjlig. Projektet går ut på att skapa ett socialt rum där dialog och delaktighet mellan de boende är naturligt förekommande.

Denna projektmodell, även kallad ”*kolonilotten*” visar att kontinuerlig och aktiv närvaro bidrar till att människor känner delaktighet och ansvar för sin närmiljö. Odlingen har inte drabbats av skadegörelse en enda gång! ”*Barn i stan*” har fått förtroende hos fastighetsägare och fler odlingar kommer att utvecklas på tomtmarker inom områden där det aktivt arbetas med boendeprocesser och samverkan. En annan positiv effekt av projektet är att boendemiljöerna är gröna och frodiga samt att skadegörelsen på byggnader runtomkring upphört. Projektet har även spridit sig till Rosengård och till Österport- och Nydalaskolans skolgårdar. (ERUF EKO, 2011).

Analys

Min handledare, Tim Delshammar, tog i början av detta arbete upp sina funderingar kring olika sätt det kan arbetas förebyggande mot klotter- och skadegörelsebrott och han presenterade två skalor med fyra ytterligheter/huvudområden. De ser ut så här:

Övervakning och kontroll ————— *Tillit och samhörighet*

Fysiska hinder ————— *Attraktivitet*

Dessa skalor visar på hur olika sätt man kan arbeta mot klotter- och skadegörelsebrott. I den övre skalan övervakas den offentliga miljön i ena ändan, medan det i andra ändan sker ett socialt arbete för att minska brott och där emellan en mängd olika kombinationer. I den undre skalan förebygger man brott i ena ändan genom att välja hårda material i den offentliga miljön som är tåliga eller står i vägen för möjlighet till brott och i andra ändan jobbar man med att hålla utomhusmiljön så fin som möjligt så att brott inte märks och där emellan en mängd olika kombinationer.

I detta arbete har jag tagit upp metoder och tekniker som kan placeras in i denna skala och därmed styrker modellen.

Övervakning och kontroll

Under övervakning ingår offentliga kameror. Den amerikanska studie jag refererat till visar att 7 % av skadegörelsen minskar i parkområden om offentliga kameror sätts upp. Dock kan vetskapen om att ett område är kameraövervakat ingjuta falsk trygghet då ofta inte 100 % av ett parkområde är övervakat och personer utsätter sig för en omedvetet större risk för personbrott under dygnets mörka timmar. I Sverige har vi ett starkare integritetsskydd än i till exempel Storbritannien. Om detta är på gott eller ont finns det vitt skilda meningar om, men undersökningar visar att ett övervakat samhälle bli alltmer accepterat.

Tillit och samhörighet

En social insats kan genomföras på många olika sätt. De mest framgångsrika, enligt de erfarenhetsbaserade artiklar jag läst, är insatser där många olika samhällsaktörer agerar tillsammans. Ur ett socialt perspektiv är det fördelaktigt att jobba på bred front för ett långvarigt resultat. Punktinsatser har inte samma effekt då det hela tiden tillkommer nya åldersgrupper. Ett exempel på punktinsatser är att låta skolelever sanera klotter på till exempel skolan eller i bostadsområdet en dag om året.

Fysiska hinder

I samband med att min handledare, Tim Delshammar, presenterade ovanstående modell refererade han till ett studiebesök i London 2004 där han var med om en guidad tur på Londons lekplatser. Alla dessa lekplatser var uppförda i hårda material, till exempel stål. Valet av hårt material på lekplatserna är en medveten strategi baserad på vetenskapen om att lekplatserna ofta utsätts för skadegörelse. Längre hållbarhet och ett ekonomiskt perspektiv är säkerligen underliggande argument för val av hårt material.

Jag har inte hittat någon forskningsbaserad litteratur eller artiklar som beskriver denna strategi. Därför har jag inte tagit upp ämnet hårda material i litteraturstudien. Exempel på fysiska hinder som jag tagit upp i arbetet är: Väl genomtänkt planering av nya områden när det gäller ungdomars rörelsemönster, planering av buskar alternativt taggbuskar intill husväggar för att skapa en distans till den målningsbara ytan och tekniskt klotterskydd.

Attraktivitet

De mest använda och mest erfarenhetsmässigt bevisade sätten att övervinna klotter och skadegörelse ligger under denna rubrik. Genom att hålla de offentliga miljöerna rena och välskötta minskar brottstilldragelsen. I BRÅ:s undersökning av de vanligast förekommande klotteråtgärderna i svenska kommuner ligger snabb klottersanering i topp. Med snabb klottersanering tvättas klottrarnas klotter och ”taggen” - den kodade namnteckningen - bort direkt och klottraren hinner inte få uppmärksamhet för sitt verk. Även i USA jobbar man med att snabbt sanera klotter. I båda fallen jobbar man mot klockan. Inom 24 timmar från det att klotret upptäckts ska det vara borttaget.

Tabellen på nästa sida sammanfattar i helhet de metoder och strategier som detta arbete tagit upp och sammanställer dem i en tabell kombinerad med Tim Delshammars modell av de ytterligheter/huvudområden som det finns att jobba med i det förebyggande arbetet mot klotter och skadegörelse. Syftet är att visa under vilka ytterligheter/huvudområden metoderna och strategierna kan placeras för att ge en bredd från båda vinklar.

Metoder och strategier	<i>Övervakning och kontroll</i>	<i>Tillit och samhörighet</i>	<i>Fysiska hinder</i>	<i>Attraktivitet</i>
Snabb klottersanering				X
The Broken Windows Theory				X
Information till barn/ungdomar, personal och föräldrar		X		
Tekniskt klotterskydd			X	X
Kartläggning av klotter och/eller klottrare	X			
Övervakning av polis eller vaktbolag, Övervakning av medborgare t.ex. nattvandringar	X			
Offentliga kameror	X			
Åtgärder i den fysiska miljön			X	
Ljussättning	X			
Lagliga klotterväggar och graffitiskolor	X			
Samarbete med handlare	X			
Alternativa sociala aktiviteter, Behandlande sociala insatser, Övriga sociala åtgärder	X	X		

Diskussion och slutsats

I detta arbete har jag behandlat frågeställningarna - Vilka metoder och tekniker finns för att minska klotter och skadegörelse mot offentliga miljöer? Och, Hur kan man arbeta med olika strategier för att minska skadegörelse mot offentliga miljöer?

Både min litteraturstudie och handledare Tim Delshammars modell som jag bearbetat i analysdelen visar på hur många olika sätt man kan jobba i det förebyggande arbetet mot klotter- och skadegörelsebrott. Få av de teorier som tagits upp är vetenskapligt underbyggda men erfarenheter från kommuner och andra med intresse i frågan som polis och BRÅ – brottsförebyggande rådet, har efter egna erfarenheter och undersökningar dragit slutsatser om vilka metoder och tekniker som fungerar bäst i arbetet mot klotter och skadegörelse. De vanligaste tillvägagångssätten är sammanställda i *figur 4 - De vanligast förekommande klotteråtgärderna i svenska kommuner*, vilka detta arbete också bygger på. Varför dessa strategier är vanligare än andra är svårt att sätta fingret på. Det finns många olika aktörer som jobbar mot klotter och skadegörelse, både kommuner, rättsväsendet och privatpersoner och alla har sina knep och jobbar utifrån sina förutsättningar. Snabb klottersanering ligger på första plats i listan över de vanligast förekommande klotteråtgärderna. Detta tror jag beror på att det är en relativt enkel åtgärd som kan utföras av alla med lite envishet och lösningsmedel. Klottret vanpryder närmiljön och det går att ta bort på eget initiativ och intar kanske därför förstaplatsen. Det kan likställas med att snabbt reparera en papperskorg som blivit sönderslagen eller byta ut ett träd som fått grenarna knäckta. Men detta är snabba lösningar på problemen. Sociala insatser, som kommer långt ner på listan, är om de blir väl genomförda den mest långvariga lösningen enligt min uppfattning efter att ha gjort detta arbete för det har en mer konstruktiv effekt.

”Tims-modell” som vi kan kalla den, ringar in fyra olika huvudområden inom vilka en övergripande strategi är ledordet till exempel Övervakning och kontroll. Övervakning och kontroll gäller för både klotter och skadegörelse och i alla typer av miljöer till exempel parker, torg och andra offentliga områden där kommunen eller företaget ställt ut föremål för allmän beskådan eller användning. De olika huvudområdena i sig innehåller inte bara en strategi utan kan beroende av situation kombineras med andra metoder, från till exempel figur 4, för att få det heltäckande skydd eller säkerhet man strävar efter. I kombination med ljussättning är kameraövervakning ett effektivt sätt att fånga bilder av gärningsmannen men ger förhoppningsvis i första hand en avskräckande effekt. I kombination med kameraövervakning ska tydlig skyltning finnas uppsatt. Övervakning och kontroll kan också utföras av polis, vaktbolag och/eller nattvandrare men då tycker jag att strategin drar mer åt skalans mitt, mellan Övervakning och kontroll - Tillit och samhörighet, för att det är en mänsklig faktor inblandad som kan skapa dialog och har en närvarande effekt. Ytterst på skalan Tillit och samhörighet är en kombination av socialt arbete och socialt samarbete. Projekt ”Slättaprojektet”, se rubrik Exempel på projekt som kombinerar olika strategier, som genomfördes i en bostadsförening i Falun kommun är ett bra exempel på hur man kan

kombinera sociala åtgärder för att minska klotter och skadegörelse. De åtgärder som vidtogs var resultatet av ett lyckat samarbete mellan ett flertal aktörer i området. Sociala insatser förebygger brott men i vilken kombination de sammansätts tror jag att man helt och hållet får avgöra beroende på inställning, situation och problem. Ett ytterligare bevis på att sociala koncept är framgångsrika är projektet ”Barn i stan”, se rubrik Exempel på projekt som kombinerar olika strategier, som för första gången genomfördes i Malmö 2008 och som fortsatt och växer än idag. Den stora skillnaden på dessa projekt är att i det första fallet koncentrerar man sig på att lösa ett problem, ungdomarna, medan man i det andra samlar alla invånare i en gemensam fortgående aktivitet. Här är det de olika situationerna som framkallat olika lösningar på problemen.

De andra två huvudområdena i ”Tims-modell” är Fysiska hinder och Attraktivitet.

Fysiska hinder ska göra det svårt för klottrare att komma åt den klottringsbara ytan och/eller förhindra att föremål alltför lätt slås sönder. Detta är en strategi som jag tror är bra att använda sig av på lekplatser som man vet blir utsatta för klotter- och skadegörelsebrott då det är känsligt att sätta upp kameraövervakning på lekplatser. Huvudområdet Attraktivitet innefattar tekniskt klotterskydd för att det förhindrar att sprayfärgen tränger in i materialets yta vilket gör att det går snabbt att tvätta bort klotret och återställa objektet till sitt ursprung och därmed hålla ytan ren och fri från klotter.

The Broken Windows Theory är baserad på skadegörelse. Teorin beskriver hur föremål oftare blir utsatta för skadegörelse om det inte ser ut att finnas någon direkt ansvarig för objektet/objekten. Genom att upprätthålla föremål i en bestämd jämn standard minskar intresset för skadegörelse och klotter. Denna metod har samma syfte som snabb klottersanering då undanröjande av bevis att föremålet utsätts för brott är målet med båda metoderna och då minskar föremålets dragningskraft till ytterligare klotter och skadegörelse. Ännu ett stöd för att det med hjälp av samma metod går att förhindra båda brottstyperna.

De personer som utför klotter och skadegörelsebrott utgör ingen homogen grupp utan problemet är mer komplext än så, vilket gör det svårt att på ett koncentrerat sätt styra insatserna för att förebygga problemen. Genom att känna till de vanligast använda och erfarenhetsmässigt bevisade teorierna tror jag att man har ett bra underlag för planering och förebyggande arbete mot brotten. *Det är viktigt att på bred front anta problemen/problemet för att nå högsta möjliga effekt. Då är kunskapen om olika metoder och strategier och hur dessa i olika kombinationer förstärka varandra framgångsfaktorn.* Idag används många olika metoder och tekniker för att minska klotter och skadegörelse mot de offentliga miljöerna, men inte många av dem bär en vetenskapligt bevisad effekt att minska problemen. Detta på grund av att det inte finns några tillfredsställt genomförda utvärderingar som kan ligga till grund för någon av metoderna eller teknikerna. Kameraövervakning är den enda metod vilken är vetenskapligt bevisad.

Internationellt sett finns det idag inget större vetenskapligt samarbete i frågan vad jag känner till, och jag undrar om det egentligen behövs? De metoder och strategier som finns idag är väl beprövade och används för att de efterlämnar önskad effekt. Jag vet inte vilken tyngd en vetenskapligt bevisad metod mot klotter- och skadegörelsebrott egentligen hade haft då detta är ett problem som är väldigt mångfacetterat och ofta sker på slumpvist utvalda föremål och på lika många sätt som det finns gärningsmän. Men som i mycket annat tror jag att det även kan gå trender i klotter- och skadegörelsebrott. Ett internationellt möte för att diskutera den nuvarande situationen hos varje deltagande land hade kanske varit mer givande. Ett sådant möte skulle kunna förbereda de som oftast drabbas av brottstypen till exempel kommuner och offentliga miljöer på vad som är annalkande. Det tog till exempel tio år innan graffitin kom till Sverige från det att den ”startat” i USA.

För skarpt tunnelseende och koncentration på att lösa ett problem får konsekvenser någon annanstans om man inte ser till problemets helhet. En konsekvens av att hela tiden undanröja klotter eller skadegörelse är att brottstypen har en förmåga att flytta till andra områden eller objekt. I en utredning från Bo tryggt (2006) beskrivs situationellt förebyggande av brott som en tveksam åtgärd då brotten istället har en förmåga att ”flytta vidare”. Utredningen visar på att 25 % av brotten faller bort i en förflyttning om en åtgärd sätts in.

I framtiden hoppas jag att detta ämne kommer att tas upp under en föreläsning på Landskapsingenjörsprogrammet. Idag får vi lära oss hur man planerar, projekterar och förvaltar en utomhus miljö men inte hur man försvarar den. Detta är en viktig aspekt som man med lite kunskap om kan förvalta en utomhus miljö på ett lite bättre sätt än om man inte har berört ämnet alls.

Referenser

- Berggren, J. (2010). *Nytt vapen mot klotter*. På Väg - Sveriges väg- och infrastrukturtidning Nr.5-2010 [online] Tillgänglig: <http://www.svevia.se> [2011-04-19]
- Blixt, M. (2003). *Större tolerans för kameraövervakning*. Apropå. Brottsförebyggande rådets tidskrift. Nr.1-2003 [online]. Tillgänglig: <http://www.bra.se> [2011-04-18]
- Bo tryggt (2006). *Brott och brottskostnader* [online]. Tillgänglig: http://www.botryggt.se/PDF/A2_Brott_kostnader.pdf [2011-04-13]
- BRÅ (2005). *Samarbete minskade skadegörelse och busliv* [online]. Tillgänglig: <http://www.bra.se> [2011-04-20]
- BRÅ (2008). *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007* [online]. Tillgänglig: <http://www.bra.se> [2011-04-04]
- BRÅ (2011). *Anmälda brott. Preliminär statistik för 2010* [online]. Tillgänglig: <http://www.bra.se> [2011-04-04]
- Capino, L, A. (2010). *Anti-Graffiti Clearcoat*. The Sherwin-Williams Company, Chicago.
- Christensen, H, H., Johnson D, R., & Brookes, M, H. (1992). *Vandalism: Research, Prevention and Social Policy*. U.S.: Department of Agriculture [online]. Tillgänglig: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.123.236&rep=rep1&type=pdf> [2011-03-30]
- Ds, (2001:43). *Åtgärder mot klotter* [online]. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se> [2011-04-27]
- Ekerlid, O. (2003). *En laglig graffitivägg - är det möjligt?* Östersunds-Posten 2003-03-06 [online]. Tillgänglig: <https://web.retriever-info.com> [2011-04-13]
- ERUF EKO (2011). *Odling visar vägen mot framtiden i Seved*. Text: Linnea Wettermark. Tryckeri: Holmbergs
- Geason, S. (1989). *Preventing Graffiti and Vandalism* [online]. Tillgänglig: http://www.frankattkisson.com/uploads/1/8/4/5/1845187/preventing_graffiti_and_vandalism.pdf [2011-05-02]
- Gröna fakta nr.8 (2000). *Ljus utomhus för trygghet och skönhet i staden*. Text: Jennie Borg
- Herkel, P. (2008). *Klottret i Malmö kostar miljoner varje år – men polisen får inte ingripa*. City Malmö/Lund 2008-06-05 [online]. Tillgänglig: <https://web.retriever-info.com> [2011-04-13]

Hollari, S. (2003). *Klotter, En inventering av förebyggande åtgärder* [online]. Stockholm: BRÅ. Tillgänglig: <http://www.bra.se> [2011-04-14]

Hollari, S (2005). *Klotterförebyggande åtgärder*. Rapport 2005:1. Stockholm: BRÅ. Tillgänglig: <http://www.bra.se> [2011-04-25]

Immeffors, M. (2007). *Två dagars ungdomsting engagerar 75 gymnasieelever*. Östersunds-Posten 2007-02-14 [online]. Tillgänglig: <https://web.retriever-info.com> [2011-04-13]

Jacobson, S (u.å.). *Graffiti* [online]. Tillgänglig: <http://www.ne.se> [2011-04-12]

JCDecaux (2009). *Succé för JCDecaux's fullsatta seminarium i Almedalen* [online]. Tillgänglig: <http://www.mynewsdesk.com> [2011-03-30]

Johansson, A-K. (2005). *Hörby minskar antalet lekplatser*. Sydsvenskan 2005-02-25 [online]. Tillgänglig: <https://web.retriever-info.com> [2011-03-30]

Justitiedepartementet (2001). [online]. Tillgänglig: <http://regeringen.se/content/1/c4/06/87/fbe996c9.pdf> [2011-04-12]

Klotterkonsulten, (2011). [online]. Tillgänglig: <http://www.klotterkonsulten.se/> [2011-04-25]

Lernfelt, M. (2008). *Graffiti är skadegörelse*. Göteborgsposten 2008-02-11 [online]. Tillgänglig: <https://web.retriever-info.com> [2011-04-13]

Malm, U (2007). *Trygghet i centrala Landskrona* [online]. Tillgänglig: http://media.hd.se/2007/06/26/236678/skrona_2007.pdf [2011-04-25]

NCPC (2005) [online]. Tillgänglig: <http://www.ncpc.org/resources/files/pdf/vandalism/vandalism.pdf> [2011-04-20]

NCPC, National Crime Prevention Centre (2005). *Graffiti Facts and Figures*. [online]. Tillgänglig: [http://www.ncpc.org/programs/catalyst-newsletter/catalyst-newsletter/archives/february-2005-catalyst/graffiti-facts-and-figures/?searchterm=graffiti prevent](http://www.ncpc.org/programs/catalyst-newsletter/catalyst-newsletter/archives/february-2005-catalyst/graffiti-facts-and-figures/?searchterm=graffiti%20prevent) [2011-04-12]

Norrby, A. Citerar Gardiner, R, A. (1998). *Bygga bort brotten – är det möjligt? Apropå*. Brottsförebyggande rådets tidskrift. Nr.3-1998 [online]. Tillgänglig: <http://www.bra.se> [2011-04-13]

Norris, C., & McCahill, M. (2006). *CCTV: Beyond penal modernism?* British Journal of Criminology 2005-11-28 [online]. Tillgänglig: <http://bjc.oxfordjournals.org/content/46/1/97.short> [2011-04-19]

Nyström, Louise. (2000) *Stadsdelens vardagsrum – ytterstadens offentliga platser och liv*, 2000, Boverket, Karlskrona

Patrick, A (2003). *Unwelcome signs Combating graffiti and vandalism in public parks*. Parks & Recreation, 2003, volume 38, issue 9.

Polismyndigheten i Stockholms län (2005 a.). *Teorier och principer*. Bo tryggt 05 A1. [Online].

Forsknings- och Utvecklingsenheten. Tillgänglig:
http://www.botryggt.se/PDF/A1_Teorier_principer.pdf [2011-05-03]

Polismyndigheten i Stockholms län (2005 b.). *Planutformning*. Bo Tryggt 05 B2. [Online].
Forsknings- och Utvecklingsenheten. Tillgänglig:

http://www.botryggt.se/pdf/B2_Planutformning.pdf [2011-02-10]

Roos, H-E (u.å.), *Vandalism* [online]. Tillgänglig: <http://www.ne.se> [2011-04-04]

Råberg, U (2011). *Sabotage för flera miljoner*. Östersunds-Posten 2011-03-09 [online].
Tillgänglig: <https://web.retriever-info.com> [2011-03-30]

SFS: 1998:150

SFS: 1998:150 § 3

Shannon, D. (2002). *Forskning om klotter och graffiti – Vad det vi och vad vet vi inte?* [online]. Tillgänglig: <http://www.gotland.se/imcms/54884> [2011-04-27]

Sundell, K., Shannon, D. & Löfholm, C.A. (2002). *Förebyggande arbete mot klotter och olaglig graffiti* [online]. Tillgänglig:
<http://www.dinmamma.com/keepitreal/fou0210.pdf#page=49> [2011-04-13]

Welsh, B, C. & Farrington D, P. (2009). *Public Area CCTV and Crime Prevention: An Updated Systematic Review and Meta-Analysis* [online]. Tillgänglig:
<http://www.informaworld.com/index/910294104.pdf> [2011-04-18]

Wilson, J, Q. & Kelling, G, L. (1982). “*BROKEN WINDOWS: The police and neighborhood safety*” [online]. Tillgänglig: <http://www.theatlantic.com/doc/198203/broken-windows> [2011-04-12]

Figurer

Figur 1, *Antal polisanmälda skadegörelsebrott år 2007*. Egen bearbetning av original från BRÅ, 2008. Tillgänglig: <http://www.bra.se> [2011-04-04]

Figur 2, *Anmälda skadegörelsebrott, åren 2001-2010*. Egen bearbetning av original från BRÅ, 2011. Tillgänglig: <http://www.bra.se> [2011-04-04]

Figur 3, Egen bearbetning av original från polismyndigheten. Tillgänglig: http://www.botryggt.se/PDF/A1_Teorier_principer.pdf [2011-05-03]

Figur 4, *De vanligast förekommande klotteråtgärderna i svenska kommuner*. Egen bearbetning av original (Hollari, 2003). Tillgänglig: <http://www.bra.se> [2011-04-25]

Figur 5, Egen Bearbetning av original från ABC Fasadvård AB. Tillgänglig: <http://www.abcfasad.se/klotterskydd.aspx> [2011-04-30]

Bilaga 1

Hej Maria,

Den första stora internationella konferensen om vandalism var i Paris 27-29 oktober 1982: ”International Colloquium on Vandalism. Behaviour and Motivations” (Colloque International Sur Le Vandalisme. Comportement et Motivations). Konferensen resulterade i en bok: Vandalism – Behaviour and Motivations (ed) Lévy-Leboyer, Claude.

Den andra stora konferensen om vandalism var i Seattle, i staten Washington. 20-22 april 1988. Dokumentationen från den konferensen finns på nätet och du tycks redan ha hittat den.

Det planerades en tredje konferens på temat i Toronto, Kanada, men den blev aldrig av. Man kan säga att i Pariskonferensen framkom bl.a. ett kritiskt kriminologiskt perspektiv . I Seattlekonferensen fanns en hel del myndighetsintressen och kommersiella intressen inblandade, och i Toronto tycktes denna orientering ha stärkts. Det betyder att forskningsansatsen blev alltmer utspädd och att hela frågan ”löstes upp” och konferensen blev alltså inte av. Sedan dess har jag inte hört om någon större konferens, men jag kan ha missat något då jag inte längre är aktiv inom området.

Det finns en del kopplingar till ditt ämne och vandalism – en av de första böckerna på temat var Ward, Colin. 1973. Vandalism. London: The Architectural Press. I övrigt gjorde jag en genomgång av forskningen kring vandalism och byggd miljö i min avhandling från 1986 (kap 4).

Det fanns ett visst intresse från forskarsamhället under 1970-80-talet för temat vandalism. Idag tycks det mest vara myndigheter, försäkringsbolag och liknande som diskuterar ämnet.

Vänliga hälsningar
Hans-Edvard